CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA SITUAȚIEI DIN MOLDOVA ÎN TIMPUL RETRAGERII (1917–1918)

DE

EMILIAN BOLD

După patru luni de la declanșarea războiului între Puterile Centrale și Romînia, teritorii ca Oltenia, Muntenia, Dobrogea și o parte din Moldova au fost ocupate de trupele germane. În urma dezastrului de pe front și a retragerii în Moldova a unei populații, pe care această provincie, slab dezvoltată din punct de vedere economic, nu putea s-o îndestuleze, bolile și mizeria s-au dezlănțuit cu cea mai mare furie. Moldova a fost transformată în lagăr, în spital, în cimitir și aici se zbăteau în cumplite chinuri resturile armatei și a populației, degerate de frig, foame, mizerie și epidemii [1]).

În fața nemulțumirii generale, burghezia și moșierimea romînă a încercat să justifice dezastrul prin factorii externi, ca astfel să poată ascunde trădarea și dezinteresul ei, ocupația străină, pierderea a sute de mii de oameni și ruinarea totală a țării.

Contradicțiile interne și influența exercitată de Marea Revoluție Socialistă din Octombrie a dus la crearea unei situații obiectiv-revoluționare. Prezentarea unor aspecte din viața economică și socială a Moldovei din timpul retragerii (1917–1918) va aduce o contribuție la cunoașterea acelor factori care au determinat crearea acestei situații revoluționare.

La 1 ianuarie 1917, Moldova a trebuit să găzduiască, să hrănească și să întreţină în afara propriei sale populații, o bună parte a celor refugiați din zona de operații militare și din regiunile ocupate (Oltenia, Muntenia, Dobrogea). La aceasta se mai adaugă întreaga armată romînă retrasă de pe front, serviciile din spatele armatei, curtea regală, guvernul și parlamentul, zeci de mii de răniți, contingentele 1917, 1918, 1919 și 1920 evacuate și neinstruite încă, precum și numeroși prizonieri.

Încă din prima jumătate a lunii octombrie 1916, Iașul, capitala Moldovei, fără nici o viață industrială, cu străzile înguste și strîmbe – cum este descris de un martor al acestor zile – fusese inundat de mii de oameni, refugiați din

---

1) Documente din Istoria P.C.R., 1917–1922, vol. I, Ediția a II-a, E.S.P.L.P. Buc., p. 9.

teritoriul ocupat de germani, căutînd găzduire și hrană, iar alături de aceștia, resturile regimentelor care luptaseră la Jiu și Neajlov, ofițeri și soldați, milițieni și recruți după o lună de marș istovitor, goniți din urmă și mînați în silă se tîrau pe străzile orașului. Camioanele și căruțele sanitare cu răniți sau bolnavi, grupurile răzlețe de soldați rătăciți de unitățile lor, ostași schilozi, desculți, cu figurile supte de boală, flămînzi, încît abia se mișcau [2]), ofereau un tablou sumbru care reflecta mizeria crîncenă a orașului. Autoritățile civile și militare erau asaltate de localnici și străini care cereau ajutoare în vederea soluționării problemelor legate de cazare și hrană.

Rezolvarea acestor cereri întîrzia mereu, dat fiind că în cele mai multe cazuri autoritățile motivau că „au alte atribuțiuni cu mult mai de seamă, pentru salvarea patriei decît aceea de a se ocupa de micile mizerii ale celor ce se plîngeau“ [3]).

Pe valea Bahluiului sau pe dealurile din jurul Iașului, soldații săpau, în plină iarnă, bordeie de adăpost, iar alții clădeau bărăci de izolare pentru exantematici. Printre aceștia ca și în rîndurile populației civile, tifosul negru făcea ravagii, spitalele din Iași devenind neîncăpătoare. Regimentele trimise „în refacere“ în jurul orașului au pierdut mai bine de jumătate din efectiv [4]). Se întîmpla adesea ca vagoanele de marfă, pline cu răniți, să rămînă închise mai mult de 24 de ore, uitate pe linie. La deschiderea lor se constata că erau în mare parte pline cu cadavre [5]).

Tifosul, pelagra sau alte boli provocate de foamete și frig determinau creșterea considerabilă a mortalității. „Degerau de-a binelea pruncii – relatează același martor ocular – în pelincile lor, la sînul a zeci de mame nevoiașe, înghețau copiii ori adolescenții, îmbrăcați numai în haine ușoare de toamnă, mulți fără ciubote ori opinci“ [6]). Lipsa acută a hranei este recunoscută chiar și de presa oficială a vremii : „Mîncare deloc ; depozitele ne dau boabe și urluială de porumb, uneori cu ulei, adesea fără nimic“ [7]). La începutul lunii februarie 1917 bonurile de carne și de pîine se puteau căpăta numai prin secțiile polițienești [8]) iar în noiembrie, același an, consumul cărnii a fost interzis cu desăvîrșire [9]).

„Dacă nu vom raționa consumația (de grîu și porumb – E. B.) vom fi amenințați de lipsă totală de pîine și grîu pe lunile iulie și august“ [10]), declara un membru marcant din parlament.

Departe de a avea posibilitatea să remedieze această situație prin mijloace proprii, burghezia și moșierimea încearcă prin măsuri demagogice să abată atenția maselor de la cauzele reale ale lipsurilor. Astfel în unul din ziarele guvernamentale apare un ordin prin care cetățenii Iașului „sînt rugați“ să denunțe comenduirii pieței pe cei ce au mai mult decît cele strict trebuitoare [11]).

Nu era însă vorba să se denunțe dezmățul de la curtea regală sau huzurul

---

2) Arh. St. Iași, Fondul N. A. Bogdan, Ds. nr. 6 (nepaginat).
3) Ibid.
4) Ibid.
5) Ibid.
6) Ibid.
7) «Renașterea», București, 10 iulie 1918.
8) «Evenimentul», 16 februarie 1917.
9) Ibid., 12 noiembrie 1917.
10) «Evenimentul», 18 februarie 1917.
11) «Mișcarea», 3 august 1917.

atîtor trîntori, militari sau civili, care „apărau" ţara în restaurante, recepţii, jocuri de cărţi sau banchete şi nici a acelora care „reprezentau" interesele ţării în străinătate [12]).

Situaţia din Iaşi precum şi starea de spirit a populaţiei este veridic ilustrată, într-o scrisoare adresată prefectului de un cetăţean oarecare al oraşului : „În aceşti ani – menţionează el – am fost doborîţi de atîtea şi atîtea ordine şi dispoziţii poliţieneşti, prin care ni se impunea felul în care trebuie, în acest timp, să umblăm în casă şi în stradă, să ne culcăm, să ne sculăm, să ne luminăm, să mîncăm, să bem, să dăm bunăziua, să ne stringem genunchii la gură pentru a face loc sărmanilor oaspeţi, să ne aşezăm pe două rînduri şi să facem strajă zi şi noapte cîte zece ceasuri, deoarece eram ameninţaţi de a fi, în caz de călcare a ordinului poliţienesc, nu numai înlăturaţi de la năzuinţa noastră, ci executaţi pe loc. Viaţa noastră e amară, cinstea şi casa noastră expusă pradă tuturor răuvoitorilor şi zăcaşilor. Suferim de multe rele, îndurăm multe lipsuri care nu pot fi înlăturate prin o simplă ordonanţă afişată, căci dacă astăzi viaţa publică e îngreuiată, circulaţia alimentară, îmbrăcămintea, lumina, încălzitul şi acelea o mie şi una de mărunte obiecte ce ne lipsesc de sub mînă, vina nu e numai a fatalităţii sau a evenimentelor neatîrnătoare de voinţa noastră individuală, ci a aparatului întreg de conducere şi pază a ordinii, lipsa de control, lipsa de autoritate şi mai ales a lipsei de capacitate, iniţiativă, onestitate, probitate. În chestiunea alimentării publice, dacă nu se poate obţine azi o pîine cu uşurinţă pentru oricine, trebuie să vă spunem că sînt mulţi indivizi care hrănesc porcii şi caii cu pîinea celor flămînzi. La noi e mare jaf. Pe străzile Iaşului – continuă scrisoarea – aleargă în goana fulgerului automobilele militare şi civile ducînd la plimbare dădacele şi menajerele şi în drumul lor vertiginos zdrobesc sau ucid caii ba chiar şi oamenii, fără ca pentru aceste distracţii să se fi auzit că s-au condamnat pînă astăzi măcar la doi-trei ani închisoare pe vreun cetăţean ce trăieşte aşa de bine..." [13]).

Mizeria maselor de muncitori şi soldaţi, contrasta evident cu viaţa de huzur a claselor exploatatoare. Alături de furgoanele cu bolnavi sau morţi se puteau vedea – aşa după cum s-a mai arătat – automobile sau docare conduse de ofiţeri eleganţi de intendenţă, precum şi „mobilizaţi pe loc" recrutaţi „din cei mai rumeni, mai grăsuni, mai bine dotaţi fiziceşte", care-şi petreceau vre-

12) În legătură cu reprezentanţii romîni în străinătate o gazetă relata, dezvăluind jaful din bunul public în timpul guvernului Brăteanu (1914–1918) : „La Londra (se află–E. B.) un gegeneral plătit cu leafa de 7.000 lei aur lunar, avînd ca aghiotant pe fiul său cu 2.800 lei aur lunar, spre a face propagandă. La Paris un general cu 6.700 lei aur lunar, cu 125.000 lei aur pentru propagandă prin presă. La Berna un amiral cu 5.500 lei aur lunar, iar ofiţerii lui cu 35.000 lei aur lunar. La Florenţa un general rătăcitor cu 6.700 lei aur lunar iar ginerele cu aghiotant cu 3.000 lei aur salariu" *(Acţiunea Romînă,* 25 mai 1918) „...Cea mai mare parte din aceştia (deputaţi–E.B.) se plimbau sau trăiau confortabil cu familia, pe socoteala ţării, în ţările din apus, în Suedia, Finlanda, în Japonia" (v. Alex. M a r g h i l o m a n, *Note politice,* 1897–1924, vol. III, 1917–1918, Buc., Institutul de Arte Grafice Eminescu, 1927, p. 296). Tot Alex. Marghiloman relevă faptul că generalul Iliescu cînd a trecut prin Stockholm spre a se duce la Paris „era însoţit de doi tineri ofiţeri şi de două cocote". Colonelul Contaş în loc de a fi pe front face serviciul de curier pentru Londra, unde D-na B. îl cere. O mulţime de romîni în stare de a purta arme sînt la Copenhaga, Stockholm sau străbat alte oraşe" (v. Alex. M a r g h i l o m a n, *op. cit.,* p. 183. v. şi Sabina C a n t a c u z i n o, *Din viaţa familiei I. C. Brăteanu. Războiul 1914–1919,* ed. Universul, 1937, p. 282).

13) Arh. St. Iaşi, Colecţia N. A. Bogdan, Ds. nr. 6 (nepaginat).

mea în birourile sedentare. Aceştia erau oameni de afaceri sau cu averi însemnate cărora le revenea obligaţia de a vizita din cînd în cînd un spital sau de a face de gardă, cîte o zi pe lună, la vreun post militar local. Cei cu grade şi cu rude bogate, ori participanţi la diferite grupări politice sau asociaţii economice, au găsit prilejul să se instaleze în diferite funcţiuni, la curţile marţiale, la depozite sau antrepozite, formaţiuni sanitare ori financiare. Printre negradaţii mobilizaţi pe loc care îndeplineau funcţii ca şoferi, furieri, expeditori, felceri, curieri, uşieri etc. se puteau recunoaşte uşor diferiţi moşieri, bancheri, negustori de manufactură, feciori de bani gata etc., care primeau regulat salarii, diurne sau speze de transport şi de reprezentare [14]).

Pentru a masca această realitate, completată cu desfrîul curţii regale şi orgiile de la Coţofeneşti, guvernul Brăteanu, prin organele sale de presă, sfătuia pe cei bogaţi să părăsească obiceiul trăsurilor cu ziua, să-şi restrîngă numărul camerelor de locuit, „pentru că publicul îi confundă cu autorităţile" [15]).

În restul Moldovei situaţia era la fel de grea ca şi în oraşul Iaşi, iar de frica nemulţumirilor zecilor de mii de cetăţeni, civili sau militari, apăreau în fiecare zi ordine din ce în ce mai drastice, care permiteau soldaţilor de santinelă, patrulelor sau sergenţilor din oraş „să tragă asupra celor ce nu se supun" [16]).

În toate judeţele Moldovei domnea aceeaşi atmosferă de suferinţă şi nemulţumire. Situaţia era atît de grea încît chiar unele grupări burgheze declarau că „oricît veţi tăcea, faptele care stau înaintea noastră vorbesc" [17]). S-a luat chiar hotărîrea ca în parlament cuvintele de deznădejde „să nu mai fie publicate în Monitorul Oficial" [18]).

În judeţele rămase Moldovei, se recunoaşte oficial că domnea o cumplită mizerie. Judeţul Covurlui, de pildă, era cu desăvîrşire lipsit de alimente. „Marginaşii oraşului (Galaţi–E.B.) – spunea un deputat – de cînd portul stagnează şi fabricile nu mai funcţionează, se zbat în cea mai neagră mizerie, neavînd nici case de locuit şi nici merinde pentru gură" [19]). Judeţul Bacău avea o situaţie cu atît mai grea cu cît era în vecinătatea frontului. Populaţia Bacăului nu-şi putea procura, din cauza ordinelor stricte date de autorităţile militare, nimic din alte comune. Erau sate de munte mai ales, unde mamele, în neputinţa de a găsi hrană, adunau de pe drumuri rămăşiţe de coji de pîine, aruncate de trupele în trecere şi le dădeau copiilor de mîncare. Din cauza subnutriţiei mureau, în acele locuri, cîte 6 copii pe zi [20]). În sate domnea o atmosferă de mare tristeţe şi durere, care aşa cum se sublinia în parlament, era foarte primejdioasă [21]). Sub formă de rechiziţii forţate s-au luat de la sate tot ce aveau ţăranii, fără să le mai fi rămas ceva pentru timpul de iarnă, iar un

14) Ibid.
15) «Evenimentul», 25 februarie 1917.
16) Monit. Of. nr. 232, dezbat. adun. deput., 13 decembrie 1916, p. 27.
17) Ibid., nr. 232, 1916, 13 decembrie, p. 27.
18) Ibid.
19) Monit. Of. nr. 109 din 15 iulie 1917, p. 184.
20) Ibid., nr. 115, 17 iulie, p. 224.
21) Ibid., nr. 5, 1917, p. 19.

sătean pentru cinci săptămîni de muncă n-a primit decît 6 lei, din care patru a trebuit să-i dea plutonierului abuziv [22]).

Samavolnicia luase atari proporţii, încît la începutul anului 1917 în parlament, s-au făcut interpelări speciale, în legătură cu măsurile ce trebuiau luate pentru „frînarea dezordinelor" legate de rechiziţii, care apăsau tot mai mult asupra familiilor ţăranilor săraci. Aproape toate căruţele fuseseră rechiziţionate, iar o parte din terenul agricol aparţinînd ţăranilor a rămas în cursul anului 1916–1917 neînsămînţat. Documentele vremii arată dese cazuri cînd locuitorii au fost siliţi să-şi lase obştea lor nearată şi să are moşiile vecine ale proprietarilor şi arendaşilor, iar intervenţia lor la autorităţi a rămas fără rezultate [23]).

În comuna Stînceşti, judeţul Botoşani, în duminica floriilor, şeful de post a luat cu sila cele 16 pluguri ale sătenilor care începuseră aratul şi semănatul de orz şi ovăz la ei şi i-a silit să meargă la aratul moşiei cu vitele lor, deşi moşierul avea vitele odihnite şi scutite de corvoadă. Băieţii în vîrstă de 15–16 ani din comunele Tărnăuca, Pomîrla, Vlăsineşti şi altele au fost ridicaţi şi trimişi la pluguri pe moşiile marilor proprietari [24]). În comuna Broscăuţi, ţăranii opunîndu-se de a li se lua cele zece pluguri, au fost ridicaţi cu forţa cu pluguri şi vite şi trimişi să lucreze la pepinierele din Dorohoi [25]). În partea neocupată de nemţi a fostului judeţ Putna s-au luat măsuri ca întîi să fie muncite de către ţărani, moşiile marilor proprietari şi numai dacă va rămîne timp şi pămîntul lor [26]). Tinerii din contingentul 1919–1921 au fost sechestraţi de proprietari la moşiile din acest judeţ. Locuitorii obştii „M. Kogălniceanu" din satele Arsena şi Ghermăneşti din judeţul Fălciu, au fost reţinuţi o lună de zile în toamna anului 1916 şi în primăvara lui 1917 la aratul şi muncitul moşiei şi viei proprietarului, iar ogoarele lor au rămas nelucrate. La Albeşti, Ungureni, judeţul Botoşani situaţia era atît de grea încît jandarmii declarau că trebuie să ia copii de 14–17 ani pentru muncile cele mai grele de pe moşii. În judeţele Tutova, Roman şi Suceava era aceeaşi situaţie [27]). În judeţul Tecuci, la ordinul consilierului agricol, ţăranii au fost obligaţi să predea toate seminţele de orz şi ovăz la primăria comunei pentru a fi date proprietarilor şi semănate pe moşiile lor. De asemenea, se hotărăşte ca vitele de muncă şi uneltele agricole să fie date tot de către săteni. În aceeaşi hotărîre, femeile şi copii celor mobilizaţi au fost ridicaţi cu forţa şi mînaţi de jandarmi să muncească ogoarele boierilor, totodată prevăzîndu-se mobilizarea tinerilor din clasa anului 1919–1920 şi repartizarea lor la marii proprietari în regiuni depărtate de satele lor. În sfîrşit, transportul cerealelor proprietarilor se făcea aproape în toate satele numai cu vitele sătenilor [28]).

În aceste condiţii, cînd pămînturile ţărăneşti au rămas nelucrate, lăsînd muritori de foame mii de locuitori ai satelor, cînd prin rechiziţii forţate se

22) Monit. Of. nr. 5 din 6 ianuarie 1917 şi din 13 decembrie 1916.

23) Monit. Of. nr. 13, dezbat. adun. deput., 27 mai, p. 73, şedinţa din 6 mai 1917 (Este vorba de obştea Mihălăseni, fost jud. Botoşani).

24) Ibid.

25) Ibid.

26) Ibid.

27) Monit. Of. nr. 13, 27 mai 1917, şed. din 6 mai 1917, p. 73.

28) Mon. Of. nr. 15, 27 mai 1917, şed. din 6 mai 1917, p. 73.

jefuiau ultimele fărîme ale unei gospodării sărăcite, cînd pentru îndeplinirea cerințelor moșierilor se întrebuința cea mai cruntă teroare pînă la dreptul de a executa pe loc pe cei care nu se supuneau, este lesne de înțeles ce stare de spirit domnea în întreaga Moldovă. În unele cazuri și asupra acestui lucru vom reveni, țăranii au căutat să-și facă singuri dreptate.

La toate cele descrise mai sus, trebuie adăugată îngrozitoarea stare sanitară a populației urbane și rurale, ca și a armatei, consecință a nepregătirii și indiferenței claselor conducătoare față de mase, înainte și în timpul primului război mondial. Tifosul exantematic, pelagra, febra recurentă, frigurile tifoide, au secerat mai multe vieți omenești decît războiul însuși. Oamenii „mureau pe sub garduri ca animalele", fără să aibă nici un ajutor medical [29]).

Comisiile de recrutare militară au fost obligate să arate că nu au putut recruta numărul de tineri prevăzuți în tabele, din cauză că cei mai mulți erau debili, nedezvoltați, loviți de infantilism. În cele cîteva județe ale Moldovei, de asemenea, erau zeci de mii de pelagroși [30]).

De asemenea, nu trebuie să uităm tragedia miilor de copii de țărani care și-au găsit moartea în urma ordinelor date de guvern de a se scoate din toate satele băieții de la 14 ani în sus. Aceștia mergeau zi și noapte prin ploaie, frig și ninsoare, neîmbrăcați și neîncălziți, în lunile noiembrie și decembrie, fără ca nimeni să se îngrijească de ei. Cînd a început fuga spre Iași, mii de copii, amestecați în exodul fără de sfîrșit, se îndreptau spre Moldova. Pe străzile Iașului și a celorlalte orașe, umblau copii pribegi de toate vîrstele, din toate unghiurile țării. Cei mai slabi au murit repede, prin șanțuri, iar alții deveniți cerșetori au fost înrolați în armată și cazați în bordeiele umede și reci din jurul Iașului și Romanului [31]). Puși la exerciții militare de 8–10 ore pe zi, ori la săpatul șanțurilor pe un frig de minus 12^0–15^0, nu au putut rezista și spitalele „s-au umplut de acești copii care mureau cu sutele" [32]). Iată rezultatele anchetei făcute în bordeiele cu acești copii : „Copiii pe care i-am văzut în zilele de 25, 26 și 27 ianuarie 1917 și soarta lor nu s-ar putea descrie nici de pana celui mai iscusit prozator. Grămezi de corpuri aproape goale sau acoperite de zdrențe, zăcînd unul lîngă altul ca niște stafii negre și murdare ori ca niște schelete de piele. Unul în agonie, alături de altul care delirează de febră și de durere. Unul mort de mai multe zile și neridicat de nimeni, între alți doi vii care abia se mișcau și care-și disputau a pătură de acoperit. Milioane de păduchi sug și tortureaza corpul celor vii, sau acopăr hainele celor morți și înghețați, ca și cum ar fi fost presărate cu un strat de nisip. Te găsești parcă în fața stafiilor din basme" [33]).

În satele moldovenești supraaglomerate de trupe, epidemiile decimau atît pe soldații încartiruiți cît și pe femei și copii. Au fost sate unde nu a mai rămas nici un supravețuitor, iar morții rămîneau în unele case, cîte 5–6 zile neavînd cine să-i ridice.

---

29) Mon. Of. nr. 88, 28 mai 1917, p. 290–291.
30) Mon. Of. nr. 118, șed. din 18 iunie 1917, p. 249.
31) Monit. Of. nr. 1, ianuarie 1918, p. 57.
32) Arhivele Statului Iași, Fond. N. A. Bogdan, ms. dos. nr. 6 (nepaginat).
33) Monit. Of. nr. 1, ianuarie 1918, p. 57.

În ceea ce priveşte situaţia soldaţilor din punct de vedere sanitar, socotim necesar să amintim că încă înainte de sfîrşitul anului 1917 „numărul morţilor nu a mai fost comunicat stării civile în urma unui ordin special dat de autorităţi“ [34]).

Deosebit de semnificativ, pe această linie, este un raport al medicului şef al serviciului sanitar al oraşului Iaşi către autorităţi : „De la anul 1894, dată de cînd posedăm date statistice mai complete, pînă astăzi, anul 1917 ajunge punctul culminant în istoricul epidemiologiei în Moldova. Evenimentele aduc o suprapopulaţie în oraşul Iaşi, pe care oraşul greu a suportat-o, o promiscuitate cu greu de imaginat, o lipsă de tot ce poate da o rezistenţă corporală cît de minimă... Începutul anului 1917 ne găseşte cu totul nepregătiţi. Numărul bolnavilor de febră tifoidă în 1917 este cel mai mare de cînd posedăm date statistice. Centrul cel mai bîntuit a fost centrul industrial militar improvizat de război care coincide şi cu centrul cel mai sărac şi insalubru (malul drept al Bahluiului)“. În continuare raportul adăuga : „Noi am dat alarma, dar nimeni nu mai era ascultat, nimic nu se mai lua în seamă, succedarea evenimentelor nu mai dădea răgaz de soluţionarea chestiunilor care aveau un caracter imediat foarte grav“ [35]). Şi pentru că grija de oameni nu erau o chestiune cu caracter imediat foarte grav, bolnavii de pneumonie şi febră tifoidă ori exantematic erau trimişi de la formaţiile militare la spitale pe jos, cîte 20 km. pe un frig de minus 14^0, numai în tunică şi în loc de manta şi cojoc ei erau căptuşiţi cu paie. „În spitalele fără foc, bolnavii de boli grele nu aveau pe ei decît o cămaşă scurtă şi o izmană ruptă, desculţi, fără manta pe ei. Erau bolnavi cîte trei într-un pat, alţii pe sub pat, amestecaţi, cel de gripă sau reumatism cu cel plin de păduchi de exantematic. Bordeiele şi bărăcile cărora li se ziceau spitale erau pline de oameni îmbrăcaţi, aşa cum veneau de la corpuri, unii peste alţii, grămezi şi amestecaţi, fără nici un ajutor medical, în care erau doar băgaţi să moară în ele spre a nu muri pe străzi... În Iaşi şi Bacău mureau cîte 100–150 de oameni pe zi de tifos exantematic. Morţii nu mai puteau fi îngropaţi, aşa că la un moment dat erau în Iaşi, prin spitale peste 300 de cadavre neîngropate“ [36]).

Ziarele oficiale dădeau cifra de 60.000 de oameni morţi numai din trupă [37]), deşi se pare că e vorba de un număr mult mai mare. La tifosul exantematic nu se poate da o statistică exactă şi niciodată nu se va putea şti numărul real. Din cauza faptului că populaţia era îngrozită şi bolnavii erau ascunşi de familiile lor, iar personalul sanitar de control era insuficient, medicii nu declarau toate cazurile. Autorul raportului către Ministerul de Interne arată că toa-

---

34) Arhivele Statului Iaşi, Fond N. A. Bogdan, dos. nr. 6 (nepaginat).

35) Idem, dos. nr. 19, 1918 (nepaginat). (Raportul medicului şef al serviciului militar Iaşi către Ministerul de Interne).

36) Monit. Of. nr. 1, ianuarie 1918, p. 39.

37) «Renaşterea», Bucureşti, iulie 1918. „În total, conchide un ziar, au pierit în acea iarnă (1916–1917 – E. B.) de boli, de frig şi de mizerii peste 600.000 suflete“ (v. articolul *Chestia prizonierilor de război.* «Renaşterea», Bucureşti, 10 iulie 1918). În realitate bilanţul primului război mondial s-a încheiat pentru Romînia cu 800.000 morţi – 300.000 pe front şi 500.000 morţi de foame, frig, tifos exantematic. (v. Maior V. Anescu şi Căpit. M. Popa, *Jefuirea poporului romîn de către monarhie.* Edit. militară a M. F. A. ale R.P.R. Buc., 1958, p. 65).

te acestea au fost posibile „din cauza promiscuităţii locuinţelor, a lipsei de hrană, a lipsei de combustibil şi a păduchilor". Mortalitatea în urma difteriei din 1917 întrece cu mult media cunoscută în mortalitatea difteriei de la data descoperirii acţiunii curative a serului antidifteric. Izolarea bolnavilor, în ianuarie 1917 ca şi spitalizarea civililor era aproape imposibilă. Spitalele s-au transformat prin forţa întîmplărilor în azil de muribunzi" [38]).

Iată „grija deosebită" a burgheziei şi moşierimii pentru soldaţii romîni şi populaţia civilă în perioada retragerii în Moldova. Fără îndoială că istoriografia burgheză a fost obligată să arate acest aspect al lucrurilor, încercînd uneori să arunce vina asupra unor abuzuri ale aparatului de stat şi mai rar, asupra partidului liberal. Practica vieţii politice însă în orînduirea burgheză a arătat că acestea n-au împiedicat niciodată ca partidele şi grupurile politice să-şi dea mîna, cînd era vorba să lupte împotriva mişcărilor revoluţionare, ca astfel să-şi păstreze dominaţia de clasă.

Ansamblul greutăţilor expuse mai sus, a dus, aşa cum era firesc, la o nemulţumire generală şi la acţiuni revoluţionare în rîndul armatei, ţăranilor şi muncitorilor. În vederea preîntîmpinării unei revoluţii, guvernul a luat măsuri pentru creşterea aparatului poliţienesc, a mobilizat pe toţi bărbaţii, a luat măsuri drastice împotriva unor învăţători care purtaseră – după părerea unor moşieri – mare vină în 1907 [39]) au condamnat la moarte sau la mulţi ani de temniţă elemente mai înaintate din armată, a pornit o aprigă teroare în rîndul muncitorilor şi ţăranilor.

În judeţele Moldovei au fost acordate puteri discreţionare celor trei fruntaşi de judeţ (prefectul, consilierul agricol şi comandantul militar), a fost introdusă legea muncii obligatorii şi în acelaşi timp au fost intensificate rechiziţiile. Toată grija burgheziei şi a moşierimii era „să nu se mişte ţărănimea" proslăvindu-se mereu „puterea răbdării cu care dumnezeu înzestrase pe ţăranul romîn".

Cu toate ordinele severe şi măsurile luate de guvern, în mai toate satele Moldovei erau mişcări împotriva cartiruirii cu forţa a unităţilor militare, fără respectarea formelor legale [40]) ca şi împotriva muncii obligatorii. Ţăranii din Leorda, judeţul Botoşani la ordinul de a se scoate oamenii din sat la treierat la boieri, au ameninţat cu topoarele pe jandarmi, spunîndu-le răspicat că va curge sînge, dar ei nu se vor duce la lucru şi că vor încerca să facă orice alte corvezi, chiar şi serviciul de pază pe zi, subliniind că nu mai vor să lucreze gratuit [41]). Consiliul de război de la Iaşi a fost în repetate rînduri informat că „în multe sate oamenii refuză să se supună legii obligatorii a muncilor" [42]). Drept răspuns guvernul începe o serie de represalii, intensifică propaganda

38) Arhivele Statului Iaşi, dos. nr. 19/1918 (raport al medicului şef al serviciului sanitar Iaşi, către Ministerul de Interne).

39) Se anunţase că guvernul se pregătea să vină cu un decret lege prin care să împiedice pe învăţătorii de la sate să facă politică (v. «Curierul Putnei», anul I, IV din 8 decembrie 1918).

40) Arhivele Statului Iaşi, Fond. Consiliului de Război nr. 4093, 27 iunie 1918.

41) Arhivele Statului Iaşi, Dos. nr. 976, Tr. 1883, noiembrie 1918, p. 2–3.

42) Idem, Cons. de Război nr. 4093, 3 iulie 1918.

prin biserici şi mai ales face o largă propagandă în jurul apropiatei reforme agrare. Cercurile guvernante retrase la Iaşi au fost obligate însă să recunoască că lupta cu ţărănimea nu era deloc uşoară, mai ales că acesteia i se luase în mod ilegal totul, pînă la totala distrugere a gospodăriilor [43]). Samavolniciile la care se pretau autorităţile la sate începuse să îngrijoreze chiar şi guvernul de la Iaşi.

Acţiunile de protest ale maselor populare au îmbrăcat diferite forme. Astfel, în comuna Boroaia, judeţul Suceava la 17 iunie 1918, „trei sute de bărbaţi, afară de femei, se agitară contra autorităţilor, pentru că primiseră legea muncii obligatorii, publicată în Monitorul Oficial A 48/1918. La sfaturile ce le dădea D-l agronom, ţăranii au rămas reci, continuau să strige că nu primesc această lege, că preferă chiar moartea şi oricine din autorităţi va îndrăzni să scoată la muncă pe ţărani vor fi omorîţi, vorbind cuvinte aţîţătoare şi ameninţătoare contra tuturor funcţionarilor şi chiar a m. s. regelui, pentru că sub pretext că în loc să pună în aplicare legea împroprietăririi după cum li se spunea pe front, a pus asupra lor, legea muncii obligatorii. La un moment dat, o ceată de femei, îndemnate de locuitori, au pus mîna şi au tras din mulţime pe notarul comunei, pe care l-au maltratat îngrozitor şi apoi au pus mîna pe noi, jandarmii“ [44]). Ţăranii au spus hotărît „că sub nici un motiv nu vor să execute dispoziţiile decretului“. Ei cereau distrugerea imediată a procesului verbal de constituire a comitetului format din consilierul agricol, jandarmul şi preotul în vederea aplicării legii muncii obligatorii, iar preotul recunoaşte în declaraţia sa că nici autoritatea sa morală nu a mai avut putere asupra ţăranilor deşi el „le-a explicat că dacă vor rupe aceste lucrări vor fi luaţi ca răzvrătitori şi că nu e timpul acuma să facă asemenea lucruri“ [45]). Ţăranii însă îşi revendicau drepturile lor. La procesul care a avut loc imediat, ţăranii au arătat că legea obligatorie este o pacoste pe capul lor şi s-au ridicat împotriva autorităţilor, care „şi-au bătut joc de viaţa şi munca lor în timpul războiului, pentru că le-au luat lucrurile în timpul mobilizării“ [46]).

Acesta era un aspect al situaţiei. De la începutul anului 1917, dezertările din armată pot fi numărate cu miile. Sînt mii de dosare ale curţilor marţiale care funcţionau în permanenţă în Moldova şi din care reiese că dezertările cuprinsese masa compactă de soldaţi şi grade inferioare. Ele erau determinate de puternica influenţă exercitată de soldaţii ruşi, eliberaţi pentru totdeauna de tirania şi exploatarea boierilor şi a capitaliştilor. Această influenţă puternică era ascunsă de autorităţile militare romîneşti sub termenul de „pericolul pacifismului“. „Se atrage atenţia asupra unei propagande pacifiste interesate şi foarte dăunătoare spiritului războinic şi moral al armatei“ [47]), pentru care comandamentele au fost invitate să ia măsurile cuvenite pentru „preîntîmpinarea

---

43) Merită a fi subliniat că prin rechiziţii s-au luat pînă şi plăpumele, pernele, pînzeturi şi chiar cizmele din picioare (v. Arh. St. Iaşi, Dos. nr. 4 148, p. 10).

44) Idem, p. 12.

45) Idem, p. 28.

46) Ibid., p. 103.

47) Arhivele Statului Iaşi, Trib. Militar nr. 9/1918 (copie după ordinul Marelui Cartier general nr. 335 din 1 februarie 1918, p. 1).

răului". Printre aceste măsuri se recomanda: „Informaţiuni din diverse surse ne dau prilejul de a insista asupra necesităţii unui contact sufletesc cît mai intim şi demn între ofiţeri şi trupă. La rîndul lor, ofiţerii secondaţi de preoţi trebuie să ţină des cuvîntări înrîurind în bine sufletul atît de primitiv al soldatului. Trebuie să dispară de pe faţa soldaţilor noştri tristeţea observată în mod bătător la ochi faţă de veselia pacifiştilor. S-a observat pe alocuri, cu toate ordinele date, că soldaţii şi chiar ofiţerii iau de la inamic gazete" [48]).

Se dădeau multe ordine de „supraveghere" a soldaţilor şi gradelor inferioare. „Direcţia poliţiei şi siguranţei generale ne semnalează, se spunea într-un ordin, că o mare parte din gradele inferioare, mobilizate la părţile sedentare, nutresc idei socialiste, sînt înscrişi în cluburi socialiste şi caută prin propagandă a răspîndi asemenea idei care în timpurile de faţă sînt periculoase ordinii şi disciplinei ce trebuie să domnească. Pentru împiedicarea acestora am onoarea a vă ruga să binevoiţi a da ordine confidenţiale tuturor organelor în subordine pentru o discretă şi strictă supraveghere a celor constataţi că intră în categoria de mai sus şi a ne semnala pe vinovaţi spre a lua măsuri în consecinţă" [49]). „Se constată – scrie un ordin confidenţial, că soldaţii şi caporalii au fost povăţuiţi să nu se prezinte la mobilizare [50]), iar alt ordin subliniază, de mai multe ori că „soldaţii fug şi dezertează, iar alţii cer pămînt. Ordon, – scrie generalul Averescu – ca vinovaţii de aceste rele periculoase să fie imediat judecaţi şi împuşcaţi" [51]). La curtea marţială soldaţii răspundeau cu îndrăzneală că nu vor să lucreze la boieri „ci mai degrabă la orfani şi invalizi", sau la propriul lor pămînt [52]). Sub influenţa ideilor înnoitoare de viaţă, lupta soldaţilor a îmbrăcat forme variate. Ei se ridicau împotriva continuării războiului, împotriva muncii forţate, împotriva înfometării, cerînd grabnica întoarcere acasă, hrană şi îmbrăcăminte. „Peste 100 soldaţi – scria un raport – s-au grupat în faţa cancelariei, parlamentînd între ei, din care reieşea că ar cere imediat demobilizarea şi libera trecere în teritoriul ocupat, precum că nu sînt mulţumiţi de felul hranei. Le-am arătat – declara autorul notei informative – că fac o greşeală şi că, să se împrăştie la servicii pentru a nu lăsa caii în părăsire. Peste puţin s-a adunat trupa şi am căutat a-i sfătui să fie cu răbdare, arătîndu-le că alimentele trebuiesc economisite". Autorul notei spunea în continuare că această acţiune trebuie reprimată cu toată asprimea „pentru că ar putea avea consecinţe regretabile" [53]). Caporalii şi soldaţii care au lucrat la construcţia de bărăci de la Pădureni şi Adjud şi apoi la Coţofeneşti au fost judecaţi pentru „instigaţie pe şantier" [54]). Soldaţii din compania a IV-a C.F.R. care munceau pe linia de lucru Fălciu, au manifestat şi au bătut conducerea şantierului [55]). În dosarele existente sînt nenumărate cazuri de nesupunere şi

---

48) Idem, p. 15.

49) Arhiva M.F.A., Bîrlad, Dos. nr. 329, Lada nr. 26, fila 264, copie după ordinul M. St. M. nr. 4 039 din 19 mai 1917.

50) Arhivele Statului Iaşi, Dos. nr. 993, Tr. 1883, noiembrie 1918.

51) Idem, dos. nr. 23, Armata II, ordinul nr. 9 268, 1917.

52) Idem, dos. 1/1918, vol. II Corespondenţa, p. 26.

53) Idem, Dos. Corespondenţă, mai 1918, Curtea Marţială, Armata II. Transp., 1883, nr. 2722.

54) Idem, Dos. nr. 11/1918, Curtea Marţială, Armata II, 14 martie 1919.

55) Idem, Dos. Corespondenţă, Curtea Marţială, Armata II, Tr. 1883 nr. 27, aprilie 1918.

neexecutare de ordine. Lucrătorii militari şi civili în număr de 228 care aparţineau regimentului de tracţiune auto-mobilă şi care depindeau direct de cartierul general, au lipsit în ziua de 2 aprilie 1918 de la lucru „înţeleşi între ei şi în mod global, solidarizîndu-se la grevă cu lucrătorii C.F.R. şi de la alte stabilimente, punîndu-se în grevă" [56]). Peste o sută din aceştia erau soldaţi din contingentele 1916–1917 şi 1919 de meserie ajustori, lemnari, fierari, zidari, tapiţeri. E vorba de o grevă a lucrătorilor de la atelirele C.F.R. care înaintaseră un memoriu ministerului de război. Toţi muncitorii implicaţi în acest proces au refuzat să iscălească orice declaraţie ceea ce a dus la concluzia anchetatorului că „toţi erau înţeleşi de a înceta lucrul pentru a obţine cererile din memoriul înaintat ministerului de război". Sînt interesante răspunsurile date de soldaţi la anchetă : „Motivul lipsei a fost pentru demobilizarea noastră şi îmbunătăţirea traiului". Altul spunea că a plecat „la întrunirea muncitorilor". „Motivul lipsei mele – declara alt muncitor îmbrăcat în haine militare – este, ca protest pentru neluarea în consideraţie a memoriului lucrătorilor trimis domnului ministru". „Motivul lipsei mele este pentru cererea îmbunătăţirii sorţii faţă de scumpetea traiului şi trimiterea la vatră prin semnarea păcii" etc. [57]).

La 29 aprilie 1918 soldaţii coloanei de subzistenţă a comandamentelor trupelor Iaşi, împărţit pe diferite secţii au primit ordin de a pregăti plecarea pe ziua de 30 aprilie spre Basarabia. „Azi dimineaţă – relatează un ofiţer – ducîndu-mă la secţia a II-a am găsit toţi soldaţii vociferînd că ei nu se mişcă din loc, chiar dacă i-ar împuşca, că ei au copii pe front şi că mai mult de 1 mai nu vor sta şi că vor părăsi serviciul. La secţia I am văzut aceeaşi stare de spirit. Am strîns toţi gradaţii şi toţi spuneau să-i demobilizeze să nu mai meargă nicăieri. După aceea m-am dus la detaşamentul de rezervă unde soldatul Popa Ion a răspuns în numele soldaţilor de la detaşament că ei vor face ce fac soldaţii de la secţiile celelalte". În urma unui ordin dat de comandament, au fost strînşi toţi soldaţii în prezenţa ofiţerilor, unde li s-a vorbit explicîndu-le starea lucrurilor, „dar soldaţii nu au cedat şi văzînd aşa, am dat ordin să se aleagă care merg în Basarabia şi care nu, au trecut cu toţi la o parte din cei ce nu merg în Basarabia şi au rămas pe loc numai cîţiva gradaţi. În numele soldaţilor vorbea soldatul Bărbiţă Stan, chiar din faţa domnului maior, zicînd că nu se duce nicăieri, să-i demobilizeze, pînă cînd să muncească statului" [58]). Un sergent (Mihăilescu Dumitru) din detaşamentul de operaţii, nutrind idei revoluţionare, îndemna pe soldaţi să nu iasă la lucru şi să fugă la regimentele din care fac parte deoarece mîncarea era insuficientă şi munceau degeaba [59]).

Curţile marţiale nu mai pridideşc cu condamnările. Găsim nenumărate rapoarte ale acestora în care arătau „că sînt aglomerate şi că nu pot face faţă mulţimii proceselor atît de felurite". Într-o singură şedinţă, – 19 decembrie 1917 – s-au condamnat la moarte 16 soldaţi dezertori. La 9 ianuarie 1918 curtea

56) Arhivele Statului Iaşi, Tribunalul Militar dos. nr. 3941/1918, fila 1–6.
57) Idem, filele 7–14.
58) Arhivele Statului Iaşi, dos. nr. 2041/1918, Tr. 1883, fila 10.
59) Arhivele M.F.A. Bîrlad, nr. 2069, Lada 22, fila 106.

marţială a diviziei a 5-a condamnă la moarte 20 soldaţi, iar la 22 ianuarie alţi 25. La 11 ianuarie, curtea marţială a Diviziei a 10-a „într-un timp foarte scurt condamnă la moarte 25 de soldaţi" [60]). Astfel erau executaţi sute de tineri care erau „bănuiţi a fi implicaţi în organizarea dezertărilor în Rusia" [61]), a fi autorii răspîndirii ştirilor relative la încheierea păcii, a fi lovit în superiori, a fi cerut pămînt, a-şi fi spus cuvîntul împotriva războiului.

Istoriografia burgheză, rareori, aminteşte şi de unele dezertări, grăbindu-se să dea explicaţii fictive cu ajutorul cărora să ascundă crimele fără număr comise împotriva soldaţilor. Asupra condiţiilor de viaţă ale soldaţilor am mai amintit mai sus şi considerăm necesar să mai adăugăm altele. Este astăzi un adevăr cunoscut că armata a intrat în război slab pregătită din toate punctele de vedere. Această situaţie se datoreşte jafului din armată, jaf care a îmbogăţit o serie de ofiţeri din cadrele conducătoare, mînuitori de bani, efecte şi depozite şi care s-au făcut vinovaţi de furturi de milioane din banii statului. Alături de aceştia s-au îmbogăţit şi marii politicieni, oblăduiţi de rege şi camarilă, care erau complici la toate aceste afaceri.

Slaba pregătire pentru război, corupţia şi furturile au făcut ca serviciile absolut necesare unei armate, ca cele de aprovizionare cu hrană şi îmbrăcăminte ca şi cele sanitare să se afle într-o stare deplorabilă. Acestea au determinat ca ţara noastră să aibă în primul război mondial un procentaj de mortalitate şi infirmi considerabil. Această stare de lucruri, cunoscută maselor largi populare, a determinat cercurile conducătoare refugiate în Moldova, să intensifice propaganda, pentru a abate atenţia maselor, subliniind mereu suferinţele prizonierilor romîni la nemţi.

Considerăm că nu au existat deosebiri de tratament şi nici de metode între ocupantul prusac şi guvernarea liberală, faţă de zecile de mii de soldaţi ca şi faţă de populaţia civilă. Dacă la data de 19 octombrie 1917 numărul prizonierilor morţi în Germania, fără a include pe cei din Bulgaria se ridica la 18.859 [62]), dacă ei au fost folosiţi la munca cîmpului flămînzi şi trăind în mizerie şi lipsuri [63]), apoi aceeaşi situaţie au avut-o atît soldaţii armatei romîne cît şi populaţia civilă.

Şi în rîndurile corpului didactic nemulţumirile erau destul de evidente. Brăteanu era supărat de faptul că profesorii au făcut o cerere de ridicarea cenzurii [64]). Asemenea atitudini considerate de guvernul Brăteanu „foarte primejdioase" se constată peste capul cenzurii şi a stării de asediu. Muncitorii ceferişti de la Bîrlad, arătau într-un memoriu, că nu au ce mînca şi că salariul se achită cu multă zăbavă [65]).

La Paşcani, ceferiştii protestează pentru mărirea în batjocură a salariilor.

---

60) Idem, Fond Tribunalul militar, Dos. nr. 9 (nepaginat).

61) Idem.

62) Alex. M a r g h i l o m a n, *Note politice ;* 1897–1924, vol. III, 1917, Buc., Inst. Arte Grafice „Eminescu", S. A. Parlamentului 2, 1927, p. 180.

63) Arh. M.F.A. Bîrlad. dos. 18/1891 şi 6/72, fila 76 şi 20 (În sat. Jariştea–Focşani, reg. ocup. de nemţi, mureau zilnic în lunile februarie şi martie cîte 10 persoane de inaniţie. Ad-ţia locală germană nu dădea locuitorilor decît doi pumni de mălai de cap de om pe zi).

64) Monit. Of. nr. 52, 8 mai 1917, p. 111.

65) «Tribuna», 19 noiembrie 1918, nr. 252.

Astfel, salariul mărit, unora cu 75 de bani sau 20 lei pe lună sau la alţii cu 50 de bani sau 14 lei pe lună era absolut insuficient, dacă ne gîndim că un sac de mălai costa 250 lei, 81 lei suta de kilograme de cartofi, 80 lei un metru de postav şi 40 lei o sticlă de doctorie, 500 lei o pereche de încălţăminte [66]), 14 lei kg. de untură, 20 lei kg. de zahăr etc. [67]). Lucrătorii tipografi din Iaşi au decis, în urma unei consfătuiri, că în cazul nerezolvării cererilor din memoriul înaintat patronilor tipografi, vor intra în grevă [68]).

În ziua de 21 noiembrie 1917, lucrătorii atelierelor C.F.R. Nicolina erau în grevă, denumită în nota informativă „grevă generală". Greviştii vorbeau despre lipsa de alimente, lipsa pîinii, a îmbrăcămintei şi a încălţămintei [69]). La 7 decembrie 1917, comandantul companiei de jandarmi cu reşedinţa la Paşcani raporta de asemenea că lucrătorii din atelierele C.F.R. au declarat grevă [70]).

Grupurile comuniste editau nenumărate manifeste care îndemnau pe soldaţii romîni să urmeze pilda soldaţilor ruşi, să răstoarne monarhia şi pe guvernanţii de la conducere şi să instaureze republica democrată, „adică domnia poporului adevărat" [71]), şi să nu lupte împotriva muncitorilor şi ţăranilor din Basarabia, aşa cum intenţionau să facă guvernele burghezo-moşiereşti. Mişcarea revoluţionară internă, puternic influenţată de Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie a ridicat conştiinţa truditorilor, iar burghezia şi moşierimea a fost nevoită să facă concesii sub presiunea puternică a maselor. În afară de aceasta, burghezo-moşierimea de la conducere, pentru a-şi apăra cu orice preţ dominaţia ei de clasă, a încheiat pacea separată cu Puterile Centrale. Deşi prin această pace se cedau bogăţiile ţării în totalitatea lor şi pe mulţi ani, guvernele din Romînia, vor folosi încetarea luptelor de pe front pentru reprimarea mişcărilor revoluţionare interne. De asemenea, din acest moment, Romînia devine un element important de manevră în planurile antisovietice ale capitalului monopolist internaţional.

К ВОПРОСУ О ПОЛОЖЕНИИ В МОЛДОВЕ ВО ВРЕМЯ ОТСТУПЛЕНИЯ РУМЫНСКИХ ВОЙСК (1917—1918 гг.)

Краткое содержание

Спустя четыре месяца после вступления Румынии в войну против великих держав, румынская армия была вынуждена отступить в Молдову. Одновременно с ней, с территории, окупированной немцами, эвакуировались сюда: гражданское население, учреждения, парламент и правительство. Слабо развита в экономическом отношении, террито-

66) Idem.

67) Sabina Cantacuzino, *Din viaţa familiei I. C. Brăteanu, Războiul 1914–1919*, «Universul», 1937, p. 282.

68) «Muncitorul», p. 1, 28 iunie 1918.

69) Arh. Statului Iaşi, dos. nr. 3822, Tr. 1883, 21 noiembrie 1917.

70) Idem, 7 decembrie 1917.

71) Doc. Ist. P.C.R., 1917–1922, E.S.P.L.P., Buc., ediţia a II-a, p. 43.

рия Молдовы не могла тогда удовлетворить потребности населения, которое, из-за эвакуации, намного возросло. Недостаток жилых домов, продовольствия, горючего и медицинской помощи породили всякого рода болезни, как-то: сыпной, брюшной и возвратный тиф, дизентерию и пр., которые губили больше человеческих жизней, чем сама война. Вследствие исключительно тяжелых внутренних условий и под влиянием Великой Октябрьской Социалистической Революции в стране создалось объективное революционное положение. Документы эпохи свидетельствуют о многочисленных случаях того, как рабочие солдаты и крестьяне поднялись на борьбу против буржуазно-помещичьего строя. Стремясь следовать примеру русского народа, рабочие организуют забастовки и требуют прекращения войны. Солдаты дезертируют и отказываются воевать за увеличение прибылей правящих классов а крестяне, подвергнутые бесчисленным реквизициям и принужденные работать на боярских землях, требуют аграрную реформу.

Притесняющий народные массы, буржуазно-государственный аппарат приговорил тогда к смерти или пожизненной каторге многих из тех, которые поднялись на борьбу против капиталистического режима.

CONTRIBUTIONS À LA CONNAISSANCE DE LA SITUATION DE MOLDAVIE PENDANT LA RETRAITE (1917–1918)

Résumé

Quatre mois après l'entrée de la Roumanie dans la guerre contre les Pouvoirs Centraux, l'armée roumaine a du se retirer en Moldavie. En même temps se sont retirés du territoire occupé par les Allemands la population civile, les institutions, le parlement et le gouvernement. Le territoire de Moldavie, peu développé du point de vue économique, ne pouvait pas satisfaire les nécessités d'une population accrue de beaucoup. Le manque de logements, de nourriture, de combustible, d'assistance médicale a déterminé des maladies comme le typhus exantématique, la fièvre typhoïde, la fièvre récurrente, qui ont fait plus de victimes que la guerre elle-même. Grâce aux conditions internes exceptionnellement difficiles et à l'influence de la Grande Révolution Socialiste d'Octobre, une situation révolutionnaire objective s'est créée dans notre pays. Les documents de l'époque relèvent de nombreux cas ou les ouvriers, les soldats et les paysans se sont soulevés contre le régime bourgeois-agrarien. Les ouvriers ont fait des grèves en demandant de mettre fin à la guerre et de suivre l'exemple russe ; les soldats désertaient de l'armée et ne voulaient plus combattre au profit des classes dirigeantes ; les paysans soumis aux nombreuses réquisitions et obligés de travailler sur les propriétés foncières des boyards, demandaient la réforme agraire.

L'appareil de répression a condamné à mort ou emprisonné à vie un grand nombre de ceux qui ont lutté contre le régime capitaliste.